

Wojciech Maguś

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

SERIALE *POLITICAL FICTION* JAKO ŹRÓDŁO WIEDZY O POLITYCE

Najlepsze seriale diagnozują w atrakcyjny dla widza sposób współczesną rzeczywistość i przełamują tabu.

Agnieszka Holland¹

Popularność seriali spowodowana jest wieloma czynnikami. Zasadniczo stanowią one rozrywkę dla masowego widza. Skonstruowane są tak, by sprostać wymaganiom szerokiej publiczności. Pokazują świat w atrakcyjnej formie, dostosowanej do logiki mediów, często w sposób przejawiony. Bohaterowie są wyraziści, fabuła wciągająca. Przedstawiony w nich świat ukazany jest w sposób drobiazgowy. Zachowane są realia portretowanych epok, środowisk². Jak zauważa Aneta Kyzioł, „seriale to współczesny odpowiednik XIX-wiecznej powieści – tej samej, która, jak pamiętamy ze szkoły, była zwierciadłem przechadzającym się po gościńcu”³. Dawna powieść nie była kalką rzeczywistości, wiernym odbiciem realnych wydarzeń. Nie można jej traktować jako źródła w znaczeniu faktograficznym. Ale jest niewątpliwie interesującym rezerwuarem wiedzy na temat epoki, którą przedstawia. Wielu pisarzy w sposób drobiazgowy kreśliło tło toczącej się akcji, tworząc fikcyjne historie wzorowało się na wydarzeniach rzeczywistych. Dzięki temu współczesny badacz, posiadający odpowiednie przygotowanie, na podstawie powieści beletrystycznej może poszerzyć swoją wiedzę na temat historycznych wydarzeń. Podobnie może być z serialami.

¹ T. Gromadka, *Widz nie jest taki głupi*, „Rzeczpospolita” 3.09.2011, s. 12.

² Interesujące wydają się słowa Richarda Peplera, wiceprezesa HBO, jednej z najbardziej popularnych telewizji produkujących seriale, który opisując fenomen produkcji tego typu, mówi: „Nie jest istotne, w jakim gatunku się poruszamy, czy rozmawiamy o serialu kostiumowym czy współczesnym, kryminalnym czy obyczajowym, na pierwszym planie jest bohater i historia pokazująca relacje, walkę, konflikt, wyprawę po władzę, koszt sukcesu [...]. To tematy stare jak Szekspir”. Zob. V. Makarenko, *Telewizja jak Szekspir*, „Gazeta Wyborcza” 25.08.2012, s. 28.

³ A. Kyzioł, *Binge-watching po polsku, czyli maraton z 2 sezonem „House of Cards”*, www.seryjni.blog.polityka.pl/2014/05/29/ [dostęp: 29.05.2014].

Tak jak w przeszłości czytelnicy poznawali w cyklicznych odstępach losy bohaterów zapisane na łamach prasy, tak dzisiaj współczesny widz śledzi w odstępach tygodniowych wydarzenia z życia swych fikcyjnych idoli. Zauważyć należy, że wpływ na popularność seriali ma także sposób ich oglądania. Coraz częściej widzowie nie są ograniczeni ramówką telewizyjną. Dzięki możliwościom, jakie daje internet, można mówić o zjawisku *binge-watching* lub inaczej *binge-viewing*, czyli nieprzerwanym oglądaniu seriali. Słowo *binge* można tłumaczyć jako wykonywanie danej czynności bardzo intensywnie w krótkim czasie. Z kolei trafnym tłumaczeniem zjawiska *binge-watching* będzie określenie „szał oglądania”. W opinii psychiatry Normana Doidge’a widz, oglądający serial ciągiem, wpada w coś w rodzaju transu ciekawej historii. Spowodowane jest to reakcją chemiczną zachodzącą w mózgu. Identyfikując się z bohaterami seriali, widz razem z nimi odczuwa silne emocje, takie jak smutek, radość, żal, satysfakcja. Aby podtrzymać te stany, włącza kolejny odcinek⁴.

Świat polityki jest interesującym tematem dla twórców seriali. Władza będąca sednem polityki od wieków budzi silne emocje, zaś kulisy jej zdobywania lub sprawowania stanowiły i stanowią kanwę licznych dzieł literackich i filmowych. W niniejszym artykule skupię się na specyficznej formie dzieła artystycznego, jaką są seriale telewizyjne, w szczególności seriale *political fiction*. Postaram się udowodnić, że tego typu produkcje mogą być swoistego rodzaju źródłem wiedzy o polityce. Nie tyle zestawieniem faktów, co dozą informacji o schematach obecnych w polityce. W mojej opinii widz, dzięki serialom politycznym (także pełnometrażowym filmom), często mimowolnie, nieintencjonalnie, poszerza swoją wiedzę o polityce. Na podstawie fikcyjnej fabuły, która często wzorowana jest na rzeczywistych wydarzeniach, może zdobyć wiele informacji dotyczących prawdziwej polityki. Co więcej, filmy i seriale polityczne są dobrym instrumentem w edukacji politologicznej/medioznawczej. Przedstawione w nich historie, zachowania bohaterów często są trafną egzemplifikacją teoretycznych rozważań.

Materiałem do analizy są trzy seriale *political fiction* – dwa amerykańskie: *The West Wing* i *House of Cards* oraz duński *Borgen*.

⁴ J. Jurgensen, *Binge Viewing: TV's Lost Weekends*, www.online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303740704577521300806686174 [dostęp: 13.06.2012].

Film/serial polityczny jako przedmiot badań

Badanie filmów pod kątem politologicznym jest mało popularne w Polsce. Zauważyć jednak należy, że badania w tym obszarze są prowadzone⁵. Większość analiz filmów politycznych jest przeprowadzana przez filmoznawców, kulturoznawców, socjologów. Badacze ci sięgają do terminów politologicznych intuicyjnie – najczęściej mamy do czynienia z arbitralnością i dowolnością kategoryzacji filmów⁶.

Istnieje wiele typologii filmów politycznych. Przykładowo James Monaco wyróżnia cztery kategorie: filmy mityczne, filmy narracyjne, filmy rewolucyjne oraz filmy strukturalne (analityczne)⁷. Z kolei Michael Genovese sklasyfikował filmy, biorąc pod uwagę dwa aspekty: źródła pochodzenia filmu oraz jego cechy gatunkowe. Wyróżnił filmy: komercyjne (dramaty, filmy wojenne, *science-fiction*, komedie, filmy dokumentalne), niekomercyjne (propagandowe, promocyjne, instruktażowe, dokumentalne) oraz rządowe (propagandowe, informacyjne, dokumentalne)⁸. Znany polski krytyk i historyk filmu Jerzy Płazewski ponad 40 lat temu podzielił filmy polityczne na następujące kategorie: filmy stanowiące rodzaj deklaracji światopoglądowej; filmy nawołujące do rewolucji społecznej; filmy o „technologii władzy”; tzw. alegorie polityczne⁹.

Zauważyć należy, że w analizach filmów politycznych funkcjonują dwie, przeciwstawne koncepcje. Pierwsza zakłada, że badacz skupia się na treści odnoszącej się do szeroko rozumianego życia politycznego i do mechanizmów działania politycznego. W drugim podejściu badacza interesują intencje twórców filmowych, którzy poprzez swoje dzieła starają się wywołać jakieś konkretne efekty w rzeczywistości społecznej¹⁰. Pierwsze podejście zakłada, że filmy są bogatym źródłem wiedzy o polityce. Badacza w mniejszym stopniu interesują intencje twórcy, jego poglądy na otaczającą rzeczywistość.

⁵ Na uwagę zasługuje praca: K. Minker, *O filmach politycznych. Między polityką, politycznością i ideologią*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012 oraz praca zbiorowa: *Sztuka i polityka. Teatr, kino*, red. B. Brodzińska-Mirowska, M. Jeziński, Ł. Wojtkowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.

⁶ K. Minker, *op. cit.*, s. 14.

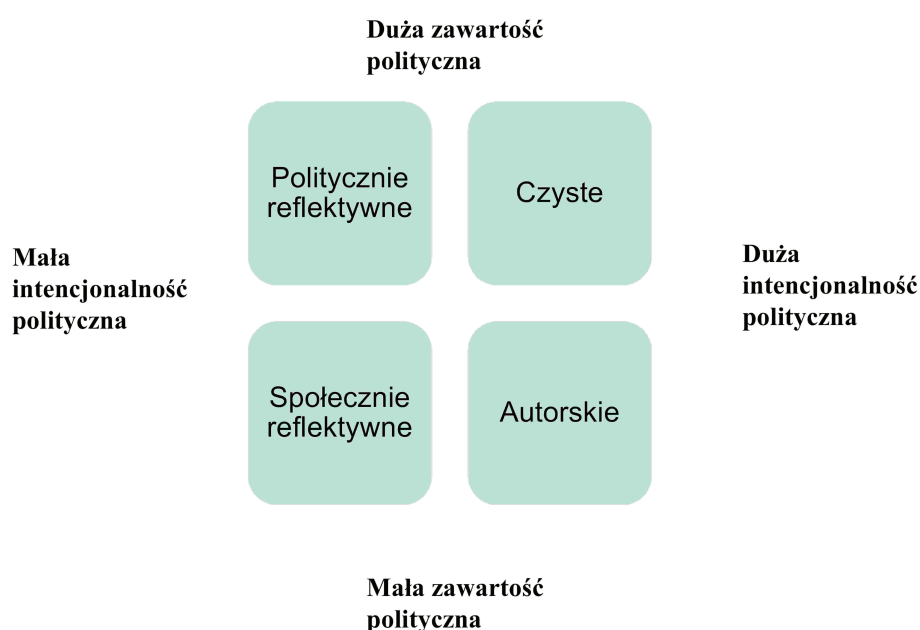
⁷ J. Monaco, *How to read a film: the art, technology, language, history and theory of film and media*, Oxford University Press, New York 1977.

⁸ M. A. Genovese, *Politics and the Cinema. An Introduction to Political Films*, Ginn Press, Lexington 1986.

⁹ J. Płazewski, *Złote palmy za politykę. Sytuacja kina politycznego u progu 1973*, „Kino” 1973, nr 86, s. 42.

¹⁰ K. Minker, *op. cit.*, s. 17.

Interesującą typologię filmów politycznych zaproponował Peter J. Haas. Spróbował połączyć podejścia zorientowane na treść filmów z podejściem zorientowanym na intencję twórcy. Występuje tu skrzyżowanie dwóch zmiennych – politycznej zawartości filmu oraz politycznej intencji. Badacz zaproponował cztery typy filmu politycznego. Pierwszym są filmy czyste – zawierające informacje o polityce oraz będące wysoce intencjonalne (np. filmy propagandowe). Drugi typ stanowią filmy politycznie refleksyjne – są zwierciadłami politycznych tendencji, procesów, zjawisk i prawidłowości, cechuje je duża zawartość polityczna oraz niskie natężenie politycznej intencjonalności. Kolejną kategorię stanowią filmy społecznie refleksyjne – charakteryzujące się niską zawartością polityczną oraz niewielkim stopniem politycznej intencjonalności. Ostatnim typem są filmy autorskie, o niskiej zawartości politycznej oraz wysokim poziomie politycznej intencjonalności¹¹.

Wykres 1. Typologia filmów politycznych Petera J. Haasa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: P. J. Haas, *A Typology of Political Film*, „Working Paper Series” no. 11, Political Film Society, Hollywood 2000, s. 5, za: K. Minker, *O filmach politycznych. Między polityką, politycznością i ideologią*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012, s. 21.

Filmy mają wartość polityczną (także politologiczną), ponieważ mogą wspomagać wizualizację różnorodnych mechanizmów politycznych. Mogą także być użyteczne przy komentowaniu konkretnych wydarzeń politycznych oraz działań

¹¹ P. J. Haas, *A Typology of Political Film*, „Working Paper Series” no. 11, Political Film Society, Hollywood 2000, s. 5, za: K. Minker, *op. cit.*, s. 21.

podmiotów ze świata polityki¹². Podkreślić należy, że filmy/seriale nie mogą być prostym źródłem informacji na tematy polityczne. Na kształt każdego filmu/serialu ma wpływ wiele czynników, które powodują, że nie jest on odbiciem rzeczywistości.

Opierając się na ustaleniach Petera J. Haasa i Terry'ego Christensena, można wskazać kilka korzyści posługiwania się filmem jako narzędziem w edukacji politologicznej:

- filmy stanowią część rozbudowanego procesu socjalizacji społecznej i politycznej (m.in. przez dostarczanie wzorów reagowania i myślenia o polityce – np. popieranie konkretnych podmiotów politycznych lub wyrażanie wobec nich sprzeciwu);

- filmy pokazują zachowania specyficznych grup społecznych, np. elit politycznych;

- przyczyniają się do polepszania orientacji w życiu politycznym (dzięki poruszaniu różnych kwestii i nawiązywaniu do wydarzeń politycznych); w niektórych przypadkach mogą nawet doprowadzić do zmiany przyjętych postaw;

- filmy dotyczą konkretnych politycznych zachowań, w tym m.in. głosowania w wyborach; oglądając filmy, widz kształtuje swoje oczekiwania względem polityków, co znajduje odbicie w udzielonym im poparciu;

- filmy są katalizatorem debat publicznych na tematy istotne dla społeczeństwa; to w opiniach komentatorów, krytyków ujawnia się polityczny potencjał filmów¹³.

Jak wspomniałem wcześniej, filmy polityczne są doskonałym narzędziem obrazującym poszczególne aspekty świata polityki, dlatego mogą być wykorzystywane w dydaktyce politologicznej oraz medioznawczej. Oczywiście nie mogą być jedynym źródłem zdobywania wiedzy i nie zastąpią opracowań naukowych. Mogą być uzupełnieniem ustaleń teoretycznych i doskonałym katalizatorem dyskusji. Wymagają także od dydaktyka uczulenia widza-studenta, że ukazany obraz jest autorską, subiektywną wizją rzeczywistości, która tylko w pewnym zakresie może być traktowana jako nośnik wiadomości o polityce.

Filmy i seriale polityczne dostarczają informacji o świecie polityki w przystępnej formie, która może być interesująca dla widza. Mogą być wykorzystywane w celu uatrakcyjnienia trudnych tematów. W tabeli 1 zaprezentowano katalog przykładowych tematów poruszanych podczas zajęć na kierunkach politologicznych/medioznawczych oraz tytuły filmów obrazujących dane zagadnienia.

¹² K. Minker, *op. cit.*, s. 315.

¹³ T. Christensen, P. J. Haas, *Projecting Politics: Political Messages in American Film*, M. E. Sharpe, New York 2005, s. 14–15; za K. Minker, *op. cit.*, s. 316.

Tab. 1. Zestawienie tematów politycznych i filmów zawierających daną tematykę

Tematyka, do której odnosi się film	Film i reżyser
Mechanizmy władzy w warunkach rodzącego się totalitaryzmu	<i>Triumf woli</i> , L. Riefenstahl <i>Biała wstążka</i> , M. Haneke
Biografistyka polityczna	W., O. Stone <i>Lincoln</i> , S. Spielberg <i>Wałęsa. Człowiek z nadziei</i> , A. Wajda <i>Żelazna Dama</i> , P. Lloyd
Anatomia kryzysu politycznego	<i>Trzynaście dni</i> , R. Donaldson
Patologie władzy politycznej	<i>Nixon</i> , O. Stone <i>Pan Smith jedzie do Waszyngtonu</i> , F. Capra
Rozliczenia, rozrachunki polityczne, polityka historyczna	<i>Przesłuchanie</i> , R. Bugajski
Paranoja polityczna	<i>Przeżyliśmy wojnę</i> , J. Frankenheimer
Powiązanie świata biznesu i polityki	<i>Syriana</i> , S. Gaghan
Korupcja w życiu politycznym	<i>Wszyscy ludzie prezydenta</i> , A. J. Pacula <i>Władza</i> , A. Hughes
Relacje między religią a polityką	<i>Amen</i> , K. Gavras <i>Dokąd teraz</i> , N. Labaki
Rola mediów w państwie demokratycznym	<i>Good night, and good luck</i> , G. Clooney
Patologie relacji media i polityka	<i>Dajcie sensację na pierwszą stronę</i> , M. Bellochi <i>Utracona cześć Katarzyny Blum</i> , V. Schlöndorff / M. von Trotta
Anatomia procesu wyborczego	<i>Barwy kampanii</i> , M. Nichols <i>Decydujący głos</i> , J. Roach
Strategia kreowania wizerunku politycznego	<i>Żądza władzy</i> , S. Lumet
Popkularyzacja współczesnej polityki – postpolityka	<i>Człowiek roku</i> , B. Levinson
Optymalizacja decyzji politycznych / polityczny pragmatyzm	<i>Wojna Charliego Wilsona</i> , M. Nichols
Pseudow wydarzenia polityczne	<i>Fakty i akty</i> , B. Levinson
Profesjonalizacja komunikowania politycznego	<i>Idy marcowe</i> , G. Clooney <i>Jak zostać królem</i> , T. Hooper

Źródło: Opracowanie własne.

Film polityczny jest swoistą kategorią ponadgatunkową, która wyraża się w różnych formułach gatunkowych, konwencjach, stylistykach i strategiach dotyczących intrygi. Brakuje im zwartości wewnętrznej, jak to dzieje się w przypadku innych gatunków. Zdarza się, że przekaz polityczny jest rozmywany z powodu sięgania po rozwiązania komercyjne¹⁴.

Jednym z pojęć konkretyzujących filmy polityczne jest określenie *political fiction*¹⁵. Geneza pojęcia sięga XIX-wiecznych powieści historyczno-przygodowych.

¹⁴ *Ibidem*, s. 49–50.

¹⁵ Filmy i seriale polityczne określa się także jako *political drama*.

Zdaniem filmoznawców *political fiction* to: „[...] gatunek filmowy trzymający się reguł dramatu sensacyjnego i thrillera, którego akcja oparta na fikcyjnych wydarzeniach rozgrywa się w świecie wielkiej polityki”¹⁶. Część badaczy ogranicza tematykę *political fiction* do idei ukierunkowanych na przyszłość czy też do funkcjonowania w przyszłości rozwiązań polityczno-ustrojowych. Według mnie takie podejście nie jest właściwe.

Współcześnie seriale coraz bardziej upodobniają się do filmów fabularnych. W opinii Agnieszki Holland zastępują tzw. kino środka, łączące rozrywkę ze sztuką¹⁷. Jest to związane m.in. z zaangażowaniem wybitnych twórców (znanych aktorów, cenionych scenarzystów i reżyserów) oraz dużymi budżetami produkcji, dzięki którym wzrasta atrakcyjność przekazu.

Historia seriali politycznych sięga lat 80. ubiegłego stulecia i tytułów, takich jak *Yes, minister* i *Yes, prime minister*. Dużą popularność w początku lat 90. wzbudził angielski pierwowzór głośnego obecnie *House of Cards*. W ostatnich latach coraz popularniejsze stają się seriale polityczne, takie jak: *Commander in Chief* (2005), *Veep* (2012–), *Political Animals* (2012), *Scandal* (2012–), *Boss* (2011–2012). Należy także wspomnieć o polskim serialu z 2007 roku *Ekipa*, w reżyserii Agnieszki Holland¹⁸.

Charakterystyka wybranych seriali

Na potrzeby artykułu skupiłem się na trzech serialach opisujących, w mojej opinii, w doskonały sposób kulisy polityki. Pierwszy z nich *The West Wing* jest jednym z najgłośniejszych seriali politycznych w historii oraz najbardziej nagradzanym tytułem tego gatunku¹⁹. O znaczeniu produkcji świadczy m.in. fakt, że

¹⁶ M. Hendrykowski, *Słownik terminów filmowych*, Ars Nova, Poznań 1999, s. 96.

¹⁷ T. Gromadka, *op. cit.*, s. 12.

¹⁸ Serial liczył 14 odcinków, emitowany był w telewizji Polsat. Ukazywał losy Konstantego Turskiego, cenionego politologa i ekonomisty, profesora z Zamościa, który w wyniku zawirowań na najwyższych szczeblach władzy zgodził się na objęcie funkcji premiera. Reżyserka tłumaczyła, jakie miała intencje, tworząc serial: „Był [w nim] silny przekaz nadziei i edukacyjny cel. Wydaje mi się, że jest to w Polsce potrzebne, bo w polityce nie ma już żadnych autorytetów ani zaufania do nikogo, ludzie nie rozumieją dramatyzmu jej mechanizmów. Pokazywanie, że polityka nie jest jedynie brudną grą, ale też liczą się w niej pewne ideały, zasady, jest niezbędne. Na mówieniu, że wszystko jest cyniczne, brudne i głupie daleko nie zajedziemy. Ja nie chcę się kompletnie wyzbywać pozytywnego przekazu. On jednak powinien znaleźć odbicie w realnym życiu”. Zob. A. Węglarczyk, *Agnieszka Holland: Za pustką ideową, w którą wchodzi radykałowie, odpowiada moje pokolenie*, www.natemat.pl/52581 [dostęp: 3.03.2013].

¹⁹ *The West Wing* zdobył trzy Złote Globy oraz 26 nagród Emmy. Ponadto znalazł się na 10. miejscu listy 101 najlepiej napisanych seriali telewizyjnych w rankingu zorganizowanym przez

serial ten był wielokrotnie obiektem analiz zamieszczanych w uznanych periodykach naukowych²⁰. Poświęcono mu także monografię²¹, hasło w prestiżowej *Encyclopedia of Political Communication*²² oraz pracę zbiorową²³.

Serial emitowała stacja NBC w latach 1999–2006. Powstało 156 odcinków. W Polsce wyemitowano cztery pierwsze sezony²⁴. Twórcą produkcji był Aaron Sorkin, laureat Oscara w 2010 roku za scenariusz adaptowany do *The Social Network*²⁵. Pomysł na stworzenie serialu powstał po pozytywnym przyjęciu w 1995 roku filmu *The American President* (*Prezydent – miłość w Białym Domu*), którego twórcą był Sorkin²⁶. Fabuła *The West Wing* skupia się na losach prezydenta Stanów Zjednoczonych Joshuy Bartleta i jego administracji, ze szczególnym uwzględnieniem personelu do spraw komunikacji. Tytuł serialu

Writers Guild of America. Zob. *Writers Choose the 101 Best Written TV Series of All Time*, www.wga.org/content/default.aspx?id=5246 [dostęp: 2.06.2013].

²⁰ Należy wspomnieć o następujących pozycjach: R. L. Holbert, O. Pillion, D. Tschida, G. Armfield, K. Kinder, K. Cherry et al., *The West Wing as endorsement of the American presidency: Expanding the domain of priming in political communication*, „Journal of Communication” 2003, nr 53, s. 427–443; R. L. Holbert, D. A. Tschida, M. Dixon, K. Cherry, K. Steuber, D. Airne, *The West Wing and depictions of the American presidency: Expanding the domains of framing in political communication*, „Communication Quarterly” 2005, nr 53 (4), s. 505–522; R. Jones, G. N. Dionisopoulos, *Scripting a tragedy: The ‘Isaac and Ishmael’ episode of The West Wing as parable*, „Popular Communication” 2004, nr 2 (1), s. 21–40; T. Parry-Giles, S. J. Parry-Giles, *The West Wing’s prime-time presidentiality: Mimesis and catharsis in a postmodern romance*, „Quarterly Journal of Speech” 2002, nr 88 (2), s. 209–227.

²¹ T. Parry-Giles, S. J. Parry-Giles, *The prime-time presidency: The West Wing and U. S. nationalism*, University of Illinois Press, Urbana 2006.

²² T. Parry-Giles, *The West Wing*, [w:] *Encyclopedia of Political Communication*, red. L. L. Kaid, Ch. Holtz-Bacha, Sage Publication, London–New Delhi–Singapore 2008, s. 835–836.

²³ *The West Wing: The American presidency as television drama*, red. P. C. Rollins, J. E. O’Connor, Syracuse University Press, Syracuse, NY 2003. W pracy tej zamieszczono artykuł o edukacyjnej roli *The West Wing* w poszerzaniu wiedzy o amerykańskim systemie politycznym.

²⁴ Całość serialu (siedem sezonów) wydano na DVD. Zestaw jest dostępny w sklepach internetowych.

²⁵ Sorkin napisał scenariusz do pierwszych czterech sezonów *The West Wing*. Stworzył także inne seriale telewizyjne, w tym opisujące świat mediów: *Sports Night* (1998–2000), *Studio 60 on the Sunset Strip* (2006–2007), *The Newsroom* (2012–). Szczególny rozgłos wywołał ostatni tytuł, w którym w sposób idealistyczny przedstawiono pracę redakcji programu informacyjnego. Sorkin jest ponadto autorem scenariusza do filmów fabularnych, takich jak: *Ludzie honoru* (1992), *Wojna Charliego Wilsona* (2007), *Moneyball* (2011).

²⁶ W wywiadzie udzielonym tygodnikowi „Polityka” Sorkin tłumaczył, dlaczego stworzył wizję wyidealizowanej prezydentury: „Byłem takim marzycielem, że napisałem scenariusz o demokratkach, którzy potrafią załatwiać sprawy! Moje ulubione listy od widzów z tamtego czasu zaczynały się wszystkie podobnie: «Jestem konserwatystą i zupełnie się nie zgadzam, ale uwielbiam oglądać serial...». Największy komplement”. Zob. A. Niezgodna, *Don Kichot w Newsroomie*, „Polityka” 2012, nr 27, s. 72–73.

oznacza zachodnie skrzydło Białego Domu, miejsca, w którym mieści się gabinet owalny i pomieszczenia najbliższych współpracowników prezydenta. Odtwórcą głównej roli w serialu jest Martin Sheen²⁷. Główny bohater jest idealizowany – ma wszystkie cechy wzorcowego polityka, jest praktycznie pozbawiony wad, oprócz ciężkiej choroby (stwardnienie rozsiane), która jednak go uszlachetnia. Podczas emisji serialu Bartlet był określany jako „najpopularniejszy prezydent demokrata ostatnich czasów”²⁸. Fabuła produkcji nawiązywała do rzeczywistych wydarzeń. Przykładowo po ataku terrorystycznym 11 września 2011 roku twórcy serii wyemitowali odcinek specjalny *Isaac and Ishmael*, stworzony w trzy tygodnie, w którym odniesiono się do tragicznych wydarzeń związanych z ekstremizmem islamskim. Odcinek kończyła plansza z apelem do widzów o datki dla rodzin ofiar zamachów.

Wartością *The West Wing* jest odwzorowanie realiów pracy najbliższego otoczenia prezydenta. W przygotowaniu scenariusza brali udział konsultanci zajmujący się komunikowaniem politycznym. Były to osoby z dużym doświadczeniem w polityce, w tym m.in.: Dee Dee Myers i Max Marlin Fitzwater – byli rzecznicy Białego Domu, Eli Atte, Patric Caddell, Peggy Noonan, Gene Sperling czy Lawrence O’Donnell²⁹. Część bohaterów pojawiających się na ekranie miała rozpoznawalnych odpowiedników w świecie rzeczywistym.

Na uwagę zasługuje opinia Pauliny Kozłowskiej, która na portalu 300polityka.pl zamieściła ranking seriali politycznych. W jej opinii serial opisujący prezydenturę fikcyjnego prezydenta Bartleta jest bezkonkurencyjny, wzięwszy pod uwagę produkcję tego typu:

Choć serial oskarżano o wyraźne przechylenie polityczne, to pozytywnie wypowiadają się o nim także republikanie. Kawał porządnej telewizji [...]. Dla amerykańistów i politologów. Znakomicie napisany, świetnie zagrany, a przy okazji doskonała lekcja pogładowa, jak działa demokracja. Podejrzewam, że większość polskich spin doktorów podstaw rzemiosła uczyła się właśnie na tym serialu³⁰.

Agnieszka Holland także nie kryje uznania dla twórców serialu: „*The West Wing* pokazał po raz pierwszy w poważny sposób politykę amerykańską i mecha-

²⁷ Aktor w filmie *The American President* wcielił się w rolę Szefa Personelu Białego Domu (*White House Chief of Staff*), można zatem powiedzieć, że w serialu awansował do roli głowy państwa.

²⁸ D. A. Van Belle, K. M. Mash, *A Novel Approach to Politics*, CQ Press, Washington 2007, s. 414.

²⁹ D. Pomper, *The West Wing: White House narratives that journalist cannot tell*, [w:] *The West Wing: The American presidency...*, op. cit., s. 17–31.

³⁰ P. Kozłowska, *10 najlepszych seriali politycznych, które trzeba znać*, www.300polityka.pl/300news/10-najlepszych-seriali-politycznych-ktore-trzeba-znac [dostęp: 2.06.2012].

nizmy, jakie się za nią kryją”³¹. Wydaje się, że powyższe entuzjastyczne opinie nie są przesadzone. Dbałość o szczegóły i odwzorowanie realiów pozwalają traktować *The West Wing* jako pewnego rodzaju kompendium wiedzy o funkcjonowaniu najbliższego otoczenia prezydenta Stanów Zjednoczonych. Pewnym utrudnieniem w odbiorze dla polskiego widza może być używanie hermetycznego, specjalistycznego języka.

Kolejnym tytułem poddanym analizie jest głośny *House of Cards*. Serial ten nie był produkowany na potrzeby telewizji, lecz został stworzony przez serwis Netflix, internetową platformę video. Twórcy *House of Cards* dostosowali produkt do oczekiwań odbiorcy – widzów. Dzięki specyfice platformy Netflix, opierającej się m.in. na analizie potrzeb oglądających, byli w stanie stworzyć serial odpowiadający ich gustom. Dotychczas powstały dwa sezony, po 13 odcinków każdy. Trwają prace nad kolejnym³². Pierwowzorem serialu była książka Michaela Dobbsa³³ oraz serial BBC z lat 90. o tym samym tytule.

W przeciwieństwie do *The West Wing*, gdzie ukazano wyidealizowany obraz polityki, *House of Cards* pokazuje ją jako cyniczną walkę o władzę. Główny bohater, kongresmen Francis Underwood, w którego postać wcielił się Kevin Spacey, jest bezwzględny graczem politycznym, dążącym do celu za wszelką cenę. Fabuła serialu koncentruje się na poczynaniach Underwooda, który doznawszy despektu ze strony prezydenta Stanów Zjednoczonych (nie otrzymał obiecanego stanowiska), postanawia się zemścić. Widz obserwuje „diabolicznie” zaplanowaną zemstę i ma okazję poznać mechanizmy rządzące Waszyngtonem. Ukazany jest proces legislacyjny, działalność grup lobbingsowych oraz związków zawodowych. Przedstawiono także relacje pomiędzy mediami a polityką, w szczególności wzajemne zależności między dziennikarzami a politykami³⁴. Serial kręcono w scenerii przypominającej do złudzenia pierwowzór³⁵. Oprócz aktorów, dosko-

³¹ A. Holland, *Jak seriale stały się sztuką*, „Gazeta Wyborcza” 15.10.2011, s. 15.

³² Jedną z reżyserek trzeciej serii ma być Agnieszka Holland.

³³ M. Dobbs, *Domek z kart*, Książnica, Katowice 1994. M. Dobbs miał doświadczenie w czynnej polityce. W latach 80. ubiegłego wieku był m.in. doradcą brytyjskiej premier Margaret Thatcher. Zob. www.michaeldobbs.com.

³⁴ W tym miejscu można odwołać się do ustaleń teoretycznych dotyczących relacji media-polityka. Relacje Underwooda z dziennikarką Zoe Barents odpowiadają modelowi wymiany, który charakteryzuje się współzależnością. Młoda dziennikarka przez kontakty (także intymne) z wpływowym politykiem ma okazję zdobyć *exclusive news* i dzięki temu wyrobić sobie rozpoznawalność. Z kolei polityk, kontaktując się z usłużnym dziennikarzem może dokonywać „wrzutek”, które pomagają mu w realizacji założonego celu. Zob. W. Maguś, *Wizerunki polityków w cieniu zdarzeń nadzwyczajnych. Kampania wyborcza na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2010 roku*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, s. 62–67; B. Dobek-Ostrowska, *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2011, s. 84–85.

³⁵ Czynni politycy chwalili szczegółowe odwzorowanie rzeczywistości w serialu, „zwłaszcza

nale odgrywających role walczących o władzę polityków, w produkcji występują znani komentatorzy polityczni i publicyści grający samych siebie, w tym: Dennis Miller z Fox News, Bill Maher z HBO, George Stephanopoulos z ABC oraz Candy Crowley, John King, Soledad O'Brien z CNN. Prawdopodobnie m.in. te elementy spowodowały, że ponad 70 procent widzów twierdzi, że *House of Cards* jest „prawdziwy w pokazywaniu mechanizmów sprawowania władzy”³⁶. Zauważyć jednak należy, że serial budzi także zastrzeżenie co do sposobu ukazywania polityki.

Frank Underwood jest „ideałem polityka” z *Księcia Machiavellego*. To perfekcjonista, pozbawiony zasad moralnych i skrupułów, dla którego władza jest najważniejsza³⁷. W opinii Cezarego Michalskiego wielu polskich polityków zgadza się na takie traktowanie polityki:

[...] szczególnie ci spośród nich, którzy mają historyczne wykształcenie lub pasję do historii, szczególnie antycznej, lubią rozprawiać w zaufanym gronie o triumwirach, cesarach, spiskach, upokorzeniu i sile, podczas gdy każda rozmowa o ideach czy społecznych projektach spotyka się z ich brakiem zainteresowania albo wręcz pogardą³⁸.

Obraz polityki przedstawiony w serialu jest niewątpliwie dla klasy politycznej niekorzystny. Stanowi potwierdzenie obiegowych opinii o polityce. Dla osób nieinteresujących się na co dzień kulisami władzy może być okazją do poznania wielu niuansów mających wpływ na kształt decyzji podejmowanych przez osoby pełniące najważniejsze funkcje publiczne.

Ostatnią pozycją poddaną analizie na potrzeby artykułu jest duński serial *Borgen* (*Rząd*). Wybór tego tytułu podyktowany był chęcią poszerzenia materiału badawczego o produkcję nieamerykańską. Dotychczas wyprodukowano trzy sezony serialu, po 10 odcinków każdy. Serial cieszył się dużą popularnością³⁹, na

w Kongresie pracujący tam ludzie – dziennikarze, lobbyści, asystenci i «staffersi» – są zafascynowani tym, jak bardzo realistycznie pokazano ich pracę. Od plaketek identyfikacyjnych po szczegóły pracy legislacyjnej, «House of Cards» jest chwalony za realizm. [...] Szum na Kapitolu wokół projektu serwisu Netflix jest bezprecedensowy”. Zob. M. Kolanko, *Czy „House of Cards” będzie kiedyś serialem kultowym?*, <http://300polityka.pl/300news/czy-house-cards-bedzie-kiedys-serialem-kultowym> [dostęp: 16.02.2013].

³⁶ L. Strzyga, *Polityka nie jest dla mięczaków, czyli powrót „House of Cards”, „Polska”* 16.02.2014, s. 12.

³⁷ Przesłanki swoich działań doskonale tłumaczy Underwood w pierwszym odcinku serialu: „Władza jest jak rynek nieruchomości. Chodzi o lokalizację, lokalizację, lokalizację. Im bliżej jesteś źródła, tym większa jest wartość twojej własności”. („Power is a lot like real estate. It’s all about location, location, location. The closer you are to the source, the higher your property value”).

³⁸ C. Michalski, *Polski domek z kart*, „Tygodnik Powszechny” 2013, nr 40, s. 14–15.

³⁹ Dotychczas wyemitowano go w kilkudziesięciu krajach. W Polsce pokazywany był przez kanał Ale Kino +.

tyle, że zapowiedziano stworzenie amerykańskiego remake'u przez HBO i BBC Worldwide⁴⁰.

Tytuł serialu odnosi się do kolokwialnego określenia siedziby duńskiego rządu – Christiansborgu. Fabuła koncentruje się na losach Brigitte Nyborg, granej przez Sidse Babett Knudsen, fikcyjnej pierwszej premier Danii oraz jej najbliższych współpracowników, w szczególności tych odpowiedzialnych za relację z mediami. Każdy odcinek prezentuje inną sprawę, z którą musi się zmagać Nyborg. Są to przykładowo: problemy ze stworzeniem koalicji, prawa mniejszości grenlandzkiej, współpraca z amerykańskim rządem, kwestia parytetu w świecie biznesu, kontakty z dyktatorem fikcyjnego kraju, kampania wyborcza, problemy rodzinne związane ze sprawowaniem władzy. Istotnym elementem produkcji jest próba ukazania relacji między mediami a polityką. Na przykładzie fikcyjnej redakcji telewizji TV1 (wzorowanej na istniejącej DR1) twórcy serialu pokazali, w jaki sposób tworzy się programy informacyjne i publicystyczne oraz jak organizowane są debaty polityczne. Widz ma okazję poznać kulisy pracy newsroomów i dowiedzieć się, co ma wpływ na ostateczny kształt pracy dziennikarzy. W interesujący sposób przedstawiono także intencje redakcji tabloidu (fikcyjny tabloid „Express” wzorowany był na istniejącym „Ekstra Bladet”), która w pogoni za newsem często przekracza granice etyczne.

Podsumowanie

Świat przedstawiony w analizowanych serialach jest wytworem wyobraźni scenarzystów i reżyserów, luźno odnosi się do wydarzeń rzeczywistych. Polityka w tych produkcjach jest ukazana w przejawiony sposób, co ma na celu uatrakcyjnienie przekazu dla szerokiego grona odbiorców. Bohaterami są fikcyjni politycy zmagający się z problemami, z jakimi stykają się ci w świecie realnym. Są to na przykład: sytuacje kryzysowe, negocjacje koalicyjne, walka o głosy wyborców, uchwalanie ustaw itd. Dzięki temu widz poznaje mechanizmy związane z polityką. Mechanizmy, które na co dzień nie są dostępne dla statystycznego odbiorcy przekazów medialnych.

Przywołane seriale mogą być uzupełnieniem wiedzy na temat wybranych zagadnień dotyczących polityki. Jak zaznaczałem wcześniej, nie są źródłem w sensie faktograficznym, ale mogą być nośnikiem wiedzy na temat konkretnych kwestii, takich jak: rola doradców politycznych, relacje media-polityka, system polityczny danego kraju (Stanów Zjednoczonych lub Danii).

⁴⁰ Warto zauważyć, że inne skandynawskie seriale, takie jak: *The Killing*, *The Bridge*, *Wallander*, także doczekały się amerykańskiego remake'u.

Podsumowując, chciałbym zaproponować katalog cech seriali *political fiction*. Seriale tego typu:

- przedstawiają mechanizmy związane z polityką;
- bohaterowie są wyraziści, często idealizowani lub demonizowani;
- fikcyjni bohaterowie mają rozpoznawalne odpowiedniki w realnym świecie;
- są realistyczne (akcja toczy się w miejscach precyzyjnie odwzorowanych; w fabule pojawiają się bohaterowie ze świata realnego – np. dziennikarze z istniejących redakcji);
- luźno odnoszą się do rzeczywistości (jednak zdarza się, że fabuła nawiązuje do konkretnych faktów);
- tematyka polityczna jest obudowana wątkami pobocznymi, wzmacniającymi atrakcyjność produkcji dla widza nieinteresującego się polityką;
- wzbudzają zainteresowanie polityką; zwiększają świadomość polityczną widzów na co dzień stroniących od polityki;
- są współtworzone (konsultowane) przez osoby z doświadczeniem w polityce (tzw. insiderów), których zadaniem jest uwiarygodnienie fabuły;
- odzwierciedlają poglądy polityczne twórców; jednak poglądy te nie są widzowi narzucane.

Tab. 2. Tematyka wybranych seriali *political fiction*

Tytuł serialu	Tematyka przedstawiana w serialu
<i>The West Wing</i>	Rola doradców politycznych; system polityczny USA
<i>House of Cards</i>	Pragmatyzm polityczny; relacje media i polityka; patologie władzy politycznej; system polityczny USA
<i>Borgen</i>	Rola doradców politycznych; profesjonalizacja komunikacji politycznej; system polityczny Danii

Źródło: Opracowanie własne.

Można powiedzieć, że seriale *political fiction* ułatwiają dostęp „do wiedzy tajemnej” – dotychczas zarezerwowanej dla badaczy, polityków, konsultantów politycznych i osób ze świata mediów. Biorąc pod uwagę typologię przedstawioną przez Petera J. Haasa, należy zauważyć, że analizowane seriale cechują się dużą zawartością polityczną oraz małą intencjonalnością polityczną twórców. Oznacza to, że we wszystkich serialach polityka jest głównym elementem fabuły – bez niej produkcje te nie zaistniałyby. W przypadku intencjonalności, należy dokonać rozróżnienia między tytułami. Wszystkie, jako produkty kultury popularnej, skierowane do szerokiego grona odbiorców, z założenia nie mogą epatować stronniczością. Jednak w każdym tytule odnajdziemy intencje twórców. *House of Cards* jawi się jako próba napiętnowania całej klasy politycznej, bez rozróżniania przynależności partyjnej. W przypadku *Borgen* będzie to pochwała równouprawnienia

i tolerancji. Z kolej twórcom *The West Wing* nie udało się zdystansować do swojego prodemokratycznego nastawienia.

Bibliografia

- Christensen T., Haas P. J., *Projecting Politics: Political Messages in American Film*, M. E. Sharpe, New York 2005.
- Dobbs M., *Domek z kart*, Książnica, Katowice 1994.
- Dobek-Ostrowska B., *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2011.
- Genovese M. A., *Politics and the Cinema. An Introduction to Political Films*, Ginn Press, Lexington 1986.
- Gromadka T., *Widz nie jest taki głupi*, „Rzeczpospolita” 3.09.2011.
- Haas P. J., *A Typology of Political Film*, „Working Paper Series” no. 11, Political Film Society, Hollywood 2000.
- Hendrykowski M., *Słownik terminów filmowych*, Ars Nova, Poznań 1999.
- Holbert R. L., Pillion O., Tschida D., Armfield G., Kinder K., Cherry K. et al., *The West Wing as endorsement of the American presidency: Expanding the domain of priming in political communication*, „Journal of Communication” 2003, nr 53.
- Holbert R. L., Tschida D., Dixon M., Cherry K., Steuber K., Airne D., *The West Wing and depictions of the American presidency: Expanding the domains of framing in political communication*, „Communication Quarterly” 2005, nr 53 (4).
- Holland A., *Jak seriale stały się sztuką*, „Gazeta Wyborcza” 15.10.2011.
- Jones R., Dionisopoulos G. N., *Scripting a tragedy: The ‘Isaac and Ishmael’ episode of The West Wing as parable*, „Popular Communication” 2004, nr 2 (1).
- Jurgensen J., *Binge Viewing: TV’s Lost Weekends*, www.online.wsj.com/news/articles/SB1000142424052702303740704577521300806686174 [dostęp: 13.06.2012].
- Kolanko M., *Czy „House of Cards” będzie kiedyś serialem kultowym?*, <http://300polityka.pl/300news/czy-house-cards-bedzie-kiedys-serialem-kultowym> [dostęp: 16.02.2013].
- Kozłowska P., *10 najlepszych seriali politycznych, które trzeba znać*, www.300polityka.pl/300news/10-najlepszych-seriali-politycznych-ktore-trzeba-znac [dostęp: 2.06.2012].
- Kyzioł A., *Binge-watching po polsku, czyli maraton z 2 sezonem „House of Cards”*, www.seryjni.blog.polityka.pl/2014/05/29/ [dostęp: 29.05.2014].
- Maguś W., *Wizerunki polityków w cieniu zdarzeń nadzwyczajnych. Kampania wyborcza na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2010 roku*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.
- Makarenko V., *Telewizja jak Szekspir*, „Gazeta Wyborcza” 25.08.2012.
- Michalski C., *Polski domek z kart*, „Tygodnik Powszechny” 2013, nr 40.
- Minker K., *O filmach politycznych. Między polityką, politycznością i ideologią*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.
- Monaco J., *How to read a film: the art, technology, language, history and theory of film and media*, Oxford University Press, New York 1977.
- Niezgoda A., *Don Kichot w Newsroomie*, „Polityka” 2012, nr 27.

- Parry-Giles T., *The West Wing*, [w:] *Encyclopedia of Political Communication*, red. L. L. Kaid, Ch. Holtz-Bacha, Sage Publication, London–New Delhi–Singapore 2008.
- Parry-Giles T., Parry-Giles S. J., *The prime-time presidency: The West Wing and U. S. nationalism*, University of Illinois Press, Urbana 2006.
- Parry-Giles T., Parry-Giles S. J., *The West Wing's prime-time presidentiality: Mimesis and catharsis in a postmodern romance*, „Quarterly Journal of Speech” 2002, nr 88 (2).
- Płazewski J., *Złote palmy za politykę. Sytuacja kina politycznego u progu 1973*, „Kino” 1973, nr 86.
- Pomper D., *The West Wing: White House narratives that journalist cannot tell*, [w:] *The West Wing: The American presidency as television drama*, red. P. C. Rollins, J. E. O'Connor, Syracuse University Press, Syracuse, NY 2003.
- Strzyga L., *Polityka nie jest dla mięczaków, czyli powrót „House of Cards”*, „Polska” 16.02.2014.
- Sztuka i polityka. Teatr, kino*, red. B. Brodzińska-Mirowska, M. Jeziński, Ł. Wojtkowski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.
- The West Wing: The American presidency as television drama*, red. P. C. Rollins, J. E. O'Connor, Syracuse University Press, Syracuse, NY 2003.
- Van Belle D. A., Mash K. M., *A Novel Approach to Politics*, CQ Press, Washington 2007.
- Węglarczyk A., *Agnieszka Holland: Za pustkę ideową, w którą wchodzi radykałowie, odpowiada moje pokolenie*, www.natemat.pl/52581 [dostęp: 3.03.2013].
- Writers Choose the 101 Best Written TV Series of All Time*, www.wga.org/content/default.aspx?id=5246 [dostęp: 2.06.2013].